

Hvorlænge have Danske boet i Danmark?

Nogle Bemærkninger om arkæologisk og historisk
Materialies Bevissevne.

Af

Johannes C. H. R. Steenstrup.

I den senere Tid har en bestemt Lære om Danmarks ældste Befolkningsforhold været fremsat; man kan sige, at den er bleven ret almindelig godkjendt og næsten ikke modsagt. Den gaar ud paa, at Danske allerede fra de fjerneste Tider have boet i Danmark, og Svenske og Norske ligesaa i de nordligere skandinaviske Lande, saaledes at der i Norden aldrig har fundet noget Folkeskifte Sted. Det skyldes derfor til Exempel ikke Indvandring af en ny Befolkning, at Bronzekulturen trængte ind i Landet, hvad man tidligere var tilbøielig til at antage, og lige saa lidt er Jernet for første Gang bleven anvendt i Danmark af indtrængende Skarer.

Den, som skarpest og bestemtest har udtalt denne Lære, er Professor Oscar Montelius. Medens den høit ansete Arkæolog tidligere ikke vilde bestride, at mindre Indvandringer kunde have fundet Sted¹⁾, har han 1884 i en Afhandling i det Letterstedtske Tids-

¹⁾ Sveriges Historia I. 106, 176.

skrift¹⁾), der ogsaa er udkommen paa Tydsk²⁾), afvist enhver Tanke om, at nye Folk eller Stammer paa noget Tidspunkt af vor Forhistorie skulde være indvandrede til Norden. Denne Lære har han senere ofte hævdet, sidst i et nylig udkommet Værk³⁾).

Hans Sætning har fundet Tilslutning hos mange Arkæologer, Historikere og Sprogmand⁴⁾. En af disse sidste, den ansete Sprogforsker, Professor Adolf Noreen udtaler saaledes, at „høist sandsynlig den germanske Befolkning har boet her allerede i Begyndelsen af Stenalderen“, og „naar dette forholder sig saa, have altsaa de nordiske Sprog nu en Alder af mer end 4000 Aar“⁵⁾. Det er da intet Under, at denne Lære allerede nu indprentes vor Skoleungdom.

Det første Stød til, at en saadan Lære kunde opbygges, have aabenbart de danske arkæologiske Undersøgelser givet. Kammerherre E. Vedel, der ved sine ihærdige og omhyggelige Studier af Bornholm saa ypperligt har belyst denne Øs Mindesmærker og Oldsager, har udtalt, at han aldrig havde fundet Spor til noget Skifte

¹⁾ Nordisk Tidsskrift 1884, 21 f.

²⁾ Archiv für Anthropologie XVII. 151 f.

³⁾ O. Montelius, Les temps préhistoriques (1895) 41.

⁴⁾ Prof. Fr. Kauffmann i Anzeiger f. deutsches Alterthum XVIII. 26 f. slutter sig i de allerstærkeste Udtryk til den hele Lære, saaledes S. 29: „den samlede Kulturvidenskab vil i Fremtiden have at regne med, at de skandinaviske Stammers Kultur-erhvervelser (Errungenschaften) kun tør opfattes og fremstilles som Resultater af en lang, fortsat Udvikling paa selve Hjemstedet. Det er af eminent Værdi ikke blot for Sprog- og Religionshistorien“ o. s. v. Jfr. ogsaa Rud. Much i Zeitschrift f. deutsches Alterthum XXXVI. 125, 134 f.

⁵⁾ Ad. Noreen, Altisländ. u. altnorweg. Grammatik, zweite Aufl. (1892) § 1; ligeledes i Paul's Grundriss der germanischen Philologie I. 418.

af Befolkning, efter at den første Indvandring var afsluttet rimeligvis i Begyndelsen af Bronzealderen. Hvad enten han tog Gravformer eller Oldsager i Betragtning, traf han altid jævne Overgange; aldrig havde han mærket nogen saadan Afbrydelse, som den pludselige Indvandring af et nyt Folk eller blot en ny Herskerstamme vilde foraarsage¹⁾. Paa enkelte Gravpladser er Kjæden sammenhængende lige fra Stenalderen til den yngste Jernalder, paa andre finder man i alt Fald, at Befolkningen gennem lange Tidsrum, endog forskellige Kulturaldre, har benyttet de samme Begravelsessteder, uden at noget Fjendskab eller nogen Forandring i Religion giver sig tilkjende²⁾.

Man har endvidere støttet sig til de betydningsfulde Undersøgelser af Bronzealdersfolkets Gravhøie, som cand. theol. L. Zinck har foretaget og hvorved han gav fulgyldige Beviser for den nøieste Forbindelse mellem Stenalders- og Bronzealdersfolket, saaledes at dette sidste har anbragt sine Begravelser umiddelbart ved de ældres Side. Bronzealdersfolket har opkastet en Høi over den allerede byggede, fritstaaende Dysse eller Gravstue og heri nedsat sine Urner, eller ogsaa har det forhøiet den Høi, som tidligere var opkastet, og benyttet den til sine Begravelser. Cand. Zinck udtalte derfor: „det er et og samme Folk paa to forskellige Kulturtrin“³⁾.

Det forekommer mig nu, at dette Spørgsmaal foruden sin egen store Betydning har en væsentlig Interesse derved, at det her dreier sig om en Afgjørelse af, hvor

¹⁾ E. Vedel, Bornholms Oldtidsminder (1886), 205 f.

²⁾ E. Vedel i Aarbøger f. nord. Oldk. 1890, 4 f.

³⁾ Aarbøger f. nord. Oldk. 1871, 1 f. For andre Tidspunkters Vedkommende har Cand. Zinck ikke udtalt sig om Indvandrings-spørgsmaalet.

langt i det Hele den arkæologiske Videnskab og dens Slutningsrækker kunne naa overfor Spørgsmaal om de enkelte Folks vextende Skæbne og Historie. Det er især fra denne Side set, at jeg vil søge at belyse den nævnte Lære.

Der er naturligvis noget vist storslaaet ved den Tanke, at vi Danske skulde være et af Jordens mest autoktone Folk, at vi formentlig have traadt med vore Sko paa denne Jordbund næsten saalænge som Landet i det Hele har været beboet, at vi aldrig i større Maalestok have modtaget Tilskud fra fremmede Befolkninger, men været os selv nok. Slutningerne gjælde som sagt for Nordens Folk i Almindelighed, men da kun de sydlige Dele af Sverige og nogle sydlige Landskaber af Norge vare beboede i de ældste Tidsrum, har Theorien en langt større Vidde for Danmarks Vedkommende. Imidlertid ere visse Læresætninger saa store og voldsomme, at man næsten bliver lidt betænkelig ved dem; Verdens Historie løber nu engang ikke saa snorlige. Man kunde vel endog finde, at denne Oprindelighed og Ublandethed næsten rummede en Fare. Det er jo netop de maadeholdne Krydsninger, der frembringe gode Racer, og en fuldstændig Afsluttethed gennem saa lange Tidsrum vilde vist ikke have været lykkelig. I vore Dage findes der intet civiliseret Land, uden at det har Forbindelser med andre Lande. Indflytning af betydelige Elementer, Udvandringer og Ægteskaber med Fremmede høre til det Sædvanlige; men i hine forhistoriske Tider med de lidet udviklede Forbindelsesveie og de skarpe Grænser maatte de mellemfolkelige Forbindelser være svage og Enkeltmands Indvandring og Indgiftning være

besværliggjort. Et Folk vilde i Oldtiden derfor i langt høiere Grad trænge til en vis Fornyelse.

Men det kan heller ikke være Andet end at man ved Tanken om saadanne Forhold i vore nordiske Lande maa se med Forundring hen til Naboerne i Syd og Vest, ja til alle de andre Lande i Europa. Thi hvilket Land er vel forbleven fritaget for Folkebevægelse og Indvandring? Jeg skal her kun minde om nogle af disse velbekjendte Forhold.

Intet Land er af Naturens Haand bleven saa misundelsesværdigt begunstiget som England. Englands Ølandsforhold, der har affødt saa mange af dets eienommelige Institutioner, skulde synes at have forlenet Landet med et eget Værn mod alle fremmede Elementer. Ikke desto mindre have germanske Folk kun boet her i fjorten Aarhundreder, og i Forløbet af dette Tidsrum have de oprindelig indvandrede Angler og Sachser endda modtaget en høist betydelig Tilsætning af Danske, der som Vikinger, Kolonister og Erobrere bosatte sig i Mængde herovre. Derefter er Landet bleven betvunget af et fransktalende Folk, der ganske vist efter et Par Aarhundreders Forløb gik op i den germanske Befolkning og opgav sit franske Sprog, men dog paatrykkede Nationen et uudslætteligt Karaktertræk. Førend de germanske Folk kom over til England, boede her et keltisk Folk, Britterne, hvilket imidlertid ved Romernes Erobring af Britannien i det første Aarhundrede efter Christus havde faaet en stærk Tilsætning af et latinsk Element. Og Britterne vare atter — som det almindelig antages — ikke Øens oprindelige Indhavere, de vare i sin Tid komne fra Fastlandet og havde frataget Ibererne deres Land. Altsaa tre Gange har England undergaaet et fuldstændigt Folke-

skifte, fem Gange er Landet bleven erobret, sex Folkeslag ere blevne blandede i Tidernes Løb, inden de nuværende „Englændere“ opstode! Naar det gaar saaledes med det havbeskyttede England, skulde da saa den jydsk Halvø med dens frugtbare Landskaber, hvor der fra Fastlandet er let Tilgang uden spærrende Bjerge, skulde de rige, frodige danske Øer i det letbeseilelige Hav være undgaaede Naboers misundelige Blikke og den stadige Fremtrængen af urolige Gjenbofolk?

I Frankrig bor nu et Folk med romansk Sprog, men det nedstammer fra et keltisk Folk, og Fransk-mændene føle sig selv nok saa meget som Gallernes Ætlinge. I mange Aarhundreder var Frankrig erobret og stærkt bebygget af et germansk Folk, først langsomt skød den romanske Bestanddel sig atter op og seirede over det ny tilkomne. Længst tilbage i Tiden levede dog iberiske Folk i Frankrig. — Italienernes Stamfædre vare Romerne, men mangfoldige Gange har Landet eller dets enkelte Provinser været erobrede af Grækere, Germaner (Goter, Langobarder, Tydske) og Arabere, og før Romerne eller de gamle Italer boede her Folk af illyrisk Herkomst (Veneter) eller Folk af ganske ukjendt Rod (Ligurer, Etrusker og andre). I Tyskland byggede i fjerne Tider keltiske og slaviske Folk.

Alt dette er saa grumme vel bekjendt, men jeg nødsages til at holde det frem for Betragtningen for at minde om, hvad det er for en Undtagelsesstilling man har villet hævde for Danmark. Der findes ingen Del af Europa, ikke dets centrale Parti, dets Halvøer eller Øer, uden at der er sket de allerstørste Omvæltninger i Folkesammensætningen; enten er Folket bleven et helt andet og nyt, eller det har undergaaet en betydelig

ethnografisk Udvikling i Kraft af Landets Erobring og den dermed følgende nye Bebyggelse. Et ikke erobret Land kjende vi ikke, og særlig har Folkevandringstiden, det 3.—6. Aarh. efter Chr., ikke ladet noget Land urørt. Naar det endvidere huskes, at Danmarks Indbyggere jo formodes at have været germanske Folk, og at de havde Folk af samme Klasse til Naboer, samt at Germanerne havde en udpræget Vandretrang, er der yderligere Grund til at nære Mistanke imod, at vi skulde have undgaaet en almindelig europæisk Skjæbne.

Derfor er der al mulig Anledning til at underkaste de Grunde, som anføres for den omtalte Lære, en fornyet Prøvelse.

Der henvises saaledes til det Vidnesbyrd, som kranologiske Undersøgelser bringe. Virchow, Quatrefages, v. Düben, G. Retzius og Søren Hansen have gransket Formen af de nordiske Kranier fra Oldtiden, og de have paavist, at der i Stenalderens Grave i Danmark og Sverige forekommer Kranier af to Former, korthovedede (brakykefale) og langhovedede (dolikokefale), dog saaledes at den langhovedede Type synes at have Overtal. Man vil kunne sammenligne den korthovedede Type med Finernes (ikke derimod med Lappernes) Hovedform, skjøndt den ikke netop falder sammen med den. Der er endvidere den Eiendommelighed tilstede, at disse to Kranieformer forekomme sammen i de samme Grave; det gjælder baade Danmark og Sverige. Fra Bronzecalderen have vi ikke mange Kranier i Danmark, flere derimod fra Sverige, men alle vise os en langhovedet Type, som falder temmelig sammen med de nuværende Skandinavers Kranieform.

Heraf drager man saa den Slutning, at da den nu-

værende Befolknings Kranieform i fortløbende Linie kan forfølges tilbage til Stenalderens Grave, have de Danskes Forfædre boet her allerede i hin fjerne Tid. Da der imidlertid dengang tillige fandtes en Bestanddel af Folket, som havde korthovedet Kranieform, træffe vi her formentlig den allerældste Befolkning. I den saakaldte „yngre“ Stenalder er der altsaa sket en Indvandring af en langhovedet Stamme, som efterhaanden har fortrængt den ældre; thi ikkun hin findes igjen i de følgende Aldres Grave.

Den sidste Slutning er naturligvis ikke rigtig; thi man kan lige saa vel tænke sig, at Folket med den lange Hovedform har været det oprindelige, og at et brakykefalt Folk har gjort et Forsøg paa at bemægtige sig Landet, uden at det dog i Længden har været det muligt at holde Stand. Dertil kommer, at Kraniefundene i det vestlige Europa have godtgjort, at begge Hovedformer forekomme hos Urfolket, saa at allerede den ældste Stenaldersbefolkning i Europa synes at have indeholdt to ulige Elementer. De til Danmark først Indvandrede have vel saaledes udvist begge Hovedformer.

Det er en Udtalelse af Virchow, som man især har paaberaabt sig; men hvis man ser nøiere efter, vil man finde, at Virchow i Virkeligheden har udtalt sig forsigtigere. Efter at have undersøgt vore Stenalders-Kranier skriver han: jeg har Indtrykket af at de nuværende Danske ere mesokefale med Heldning til Brakykefali, altsaa nærmest i Lighed med Kranierne fra Borreby; formodentlig have altsaa deres Stamfædre allerede i Stenalderen boet i Landet¹⁾.

¹⁾ Rud. Virchow, Die altnordischen Schädel zu Kopenhagen, i Archiv f. Anthropologie IV. 55 f., 71.

Virchows Formodning gaar kun ud paa, at Danskernes Urfædre udgjorde en Del af Stenalderens Befolkning, han paaviser selv, at der var en anden fra dem forskjellig, og han tror paa en senere Indvandring i Metaltiden¹). Det er saaledes en meget uskyldig Udtalelse, og desuden synes Virchow snart efter at være bleven langt forsigtigere i sin Betragtning over Kranologiens Bidrag til Bestemmelse af Folkeindividualiteter²).

Det lader sig imidlertid ikke nægte, at slemme Mangler klæbe ved det hele Bevismateriale. For det første er Tallet af Kranier fra Norden overordentlig lille og Kranologien desuden en Videnskab, som endnu ikke ret har vundet Fasthed og sikker Methode; der protesteres Dag for Dag stærkere mod de Resultater, hvortil den er kommen. En vis Kranieform er jo heller ikke udelukkende knyttet til et enkelt Folk, Kranier af absolut ensartet Bygning kunne til Ex. stamme fra en Kineser, en Grøn­lænder eller en Neger, uden at nogen af Nutidens Kranie­forskere har Midler til at udrede, fra hvilket Folk hvert enkelt hidrører. Og ligesom ensartede Kranier kunne findes hos vidt forskjellige Folk, saaledes kan et enkelt Folk, til Ex. Tydskerne, som vi nu selvfølgelig betragte som en folkelig Enhed, frembyde to ulige Hovedformer. Ingen har endnu kunnet forklare, hvorfor Sydtydskerne

¹) Virchow l. c. 64, 73.

²) Virchow, Beiträge z. phys. Anthropologie der Deutschen, i Berliner Akad. Abh. Physikal. Klasse 1876. Saaledes siger Virchow her S. 361: „Antagelsen af en simpel urgermanisk Typus beror hidindtil blot og bart paa Vilkaarlighed. Ingen har bragt Bevis for, at alle Germaner besad samme Kranieform, eller, for at udtrykke det anderledes, at Germanerne fra Begyndelsen af vare en ganske ensartet Nation, som hvis reneste Type vi skulle betragte Suever og Franker.“

i Modsætning til Nordtydskerne ere Brakykefaler. Man vilde kunne gjætte paa en Blanding med slaviske Folk, som ere korthovedede; men uheldigt er det, at vi netop træffe de korthovedede Tydske i Egne, hvor Slaverne ikke vare bosatte. Endelig gjør ved Fastsættelsen af det enkelte Folks normale Kranieform Individualiteten eller Undtagelsen sig saa ofte gjældende, at man maa give den stort Spillerum og vid Plads.

Allerede for længe siden har Gustaf Retzius manet om Forsigtighed i Slutninger dragne af et Fortids Materiale, der er saa lille og som hvert Øjeblik aabner Faldgruber for Forskeren¹⁾. Og Kr. Bahmson har nylig udtalt meget bestemte og alvorlige Ord om de vildledende Slutninger, som Kranilogien i saa høi Grad har bragt. Saaledes siger han: „Forekomme lignende Kranieformer hos de fjernest fra hverandre boende Folk, mellem hvilke der intet Slægtskab bestaar, medens afgjort forskjellige Former findes hos Folk, hvis Sammenhørighed ikke kan betvivles, er det klart, at Kraniet ikke kan være noget sikkert Kriterium for en Race. Foreløbig i alt Fald lader der sig ligesaa lidt slutte noget om Racelighed paa Grundlag af Overensstemmelser i Kraniets Bygning som om Raceforskjellighed paa Basis af Afvigelser i Hovedskallens Form. Det turde vel overhovedet være et Spørgsmaal, om det nogensinde vil lykkes at bestemme Størrelsen af Variationskredsen indenfor de enkelte Folketyper saa meget, at der kan opstilles bestemte Racetyper“²⁾.

Som et andet anthropologisk Bestemmelsesmiddel er Haarets Farve bleven benyttet. Man har undersøgt

¹⁾ G. Retzius, Om fornkranier och deras vittnesbörd, i Svensk Tidskrift 1875, 274 f.

²⁾ Kr. Bahmson, Etnografien fremstillet i dens Hovedtræk I. S. XXV.

Haar fra 6 af de i Egekister fra Bronzealderen bevarede Lig og fundet, at af disse havde 2 meget lyst, 4 lidt mørkere, dog utvivlsomt blondt Haar. Af dette Forhold i Forening med den formentlige Erfaring om Kranienes Form sluttes saa, at det er „høist sandsynligt, at Danmarks Befolkning i denne fjerne Tid var af gotisk eller germansk Stamme“¹⁾.

En Statistiker af Fag vilde allerede paa det høitideligste protestere mod Tallenes Virkekraft — hvorledes kunne sex Individuer aflægge Vidnesbyrd for et helt Folk? Ligene stamme dernæst alle fra den ældre Bronzealder, hvad om der nu var sket en Indvandring af Brunette i dennes senere Del. Og hvor langt rækker dernæst Haarfarvens Beviskraft? Der findes jo blonde Folk endog i Nordafrika²⁾; Skotterne ere blonde, Finnerne i hele det vestlige Finland (Tavastelandstypen) have graa, blaa eller blaagraa Øine og blondt eller endog hørgult Haar, Syrjænerne ere blonde³⁾ — det vilde saaledes uden Hindring fra anthropologisk Side kunne tænkes, at Folkeslag af en hel anden Æt end den angivne vare repræsenterede i Egekisterne. — Endelig er der Grund til at minde om, hvad Virchow i senere Aaringer ofte har betonet, at allehaande anthropologiske Kjendemærker — hvad de end kunne udsige om Racer — ingen Veiledning give med Hensyn til Folk eller Nationaliteter, eftersom

¹⁾ Sophus Müller i Aarb. f. nord. Oldk. 1891, 120. Fr. Kaufmann i Anzeig. f. d. Alterth. XVIII. 29: „hermed er den blonde Race paavist som boende i Skandinavien, ikke blot i den begyndende Bronzealder, men, efter hvad der alt tidligere er fremført, allerede i den endende Stenalder.“

²⁾ O. Peschel, Völkerkunde, fünfte Aufl., 98 f.

³⁾ Gustaf Retzius i Congrès d'anthropologie et d'archéologie, Stockholm 1874 II. 757 f., 763.

disse bestemmes ad helt andre Veie, særlig ved Sprogene.

Til sidst staa vi ved de rene arkæologiske Beviser. Som alt foran udviklet lyder Læren saaledes, at uagtet saa utallige Undersøgelser ere foretagne og Millioner af Oldsager ere fremdragne, har man hidtil ikke kunnet finde, at der har været nogen Forstyrrelse i Folkesamfundet. Alt synes at glide i Rækkefølge jævnt over i hinanden, en Begravelsesmaade trænger sig langsomt frem ved Siden af en alt bestaaende, indtil den til sidst seirer. Oldsagernes „typologiske“ Rækkefølge lader sig formentlig udfinde; man hævder, at visse Stensager ere dannede i Lighed med de nye indførte Bronzesager; man kan se Bronzeredskaber dannede efter Stenværktøiets Form o. s. v. Hvis der havde været et Brud, vilde det have givet sig tilkjende. Begivenheder, der havde hidført store og pludselige Omvæltninger, maatte kunne læses ud af Fundene, uden at historiske Beretninger derom ere fornødne.

„At de arkæologiske Forhold kunne give os Oplysning om, at en Indvandring har fundet Sted — siger Professor Montelius¹⁾ — se vi bl. A. af de angelsachsiske Grave i England, af de germanske Gravpladser fra Folkevandringstiden i Frankrig, i Italien og i flere andre Lande, samt af de talrige Minder, som de nordiske Vikinger have efterladt paa de brittiske Øer. Jeg er overbevist om, at man, i Fald Historien ikke havde havt noget at berette om disse Indvandringer, alligevel ved Hjælp af Oldfundene vilde have kunnet udfinde den rette Sammenhæng. I alle disse Tilfælde viser der sig

¹⁾ Nordisk Tidskrift 1884, 28 f.

nemlig paa engang, uden mellemkommende Overgange, en ny Begravelsesmaade og en overvældende Mængde af nye Oldsagstyper, hvis Forudsætninger ikke findes indenfor Landet, men hvilke Typer ere kjendte fra og kunne paavises som udviklede i andre Lande.“

Mod denne Slutningsrække bør der sikkert reises bestemt Indsigelse. Man vil for det første se, til hvor snævert et Omraade disse Paralleler henvise. De hidrøre alle fra Tiden efter Christi Fødsel; for langt fjernere Tider med Kulturliv, som er os ganske ubekjendt uden fra de faa og begrænsede Sider, som kunne belyses ved Oldsager, bevise de Intet. For blot at nævne et Punkt, hvilken uhyre Betydning har det ikke til Bestemmelse af et Folks Kultur, Udbredelse og Levetid, at det har kjendt udmøntede Penge; af Møntstykkerne faa vi ethnografiske Bestemmelser og Tidsangivelser af den største Vigtighed. Og Britterne havde prægede Mønter et Par Aarhundreder før Christi Fødsel¹⁾, Gallerne endnu længere tilbage, Romerne atter længe før dem, det er da ikke underligt, at vi let kunne finde os til Rette i Fundene fra hine Lande, hvor hvert Øieblik en Mønt angiver Alderen af den Grav, hvori den findes, og dernæst Alderen af mangfoldige andre Grave, som uden at gemme Mønter indeholde Oldsager af samme Type eller, for saavidt man ynder „typologiske“ Slutninger, af Typer, der maa bestemmes som ældre eller yngre end den, der fandtes i hin første Grav.

Det er ganske sikkert ikke ret gaaet op for Arkæologerne, hvor langt i det Hele det Materiale, som staar

¹⁾ J. Evans, *The coins of the ancient Britons*, 26. J. Rhys, *Celtic Britain*, 19, 21, 36, 52.

til deres Raadighed, rækker som Bevismiddel. Der er den Forskjel mellem det arkæologiske Materiale og det historiske, at Oldsager og Grave kun give Vidnesbyrd om Tilstande og om mange Sider af de ældre Tiders Kultur, hvorimod de som Regel ikke bevise Begivenheder. Naturligvis kan der, som i de sønderjydske og fynske store Mosefund foreligge klare Beviser for stedfundne Kampe, men den Art Fund ere overordentlig sjældne, og om de henpege paa en Kamp mellem to forskjellige Folk, hvoraf det ene er kommen udenlandsfra, eller blot en Borgerkrig, om der staar to Kulturer overfor hinanden, det vil det være saare vanskeligt at afgjøre. Den forskjellige Tolkning, som de store Mosefund have været Gjenstand for, er det bedste Bevis herpaa¹⁾.

Men dernæst bringe Oldsagerne som Regel kun Bud om en almindelig Kultur, om hvad der har præget Befolkningen i et enkelt Land i Løbet af et bestemt Tidsrum; den enkelte Individualitet unddrager sig som Regel Arkæologens Øie. De, som ønske at kjende Individualiteter — det individuelle Menneske og det individuelle Folk — skulle gaa til Historien; Arkæologien kjender kun almindelige Tilstande. Saafremt virkelig, saaledes som det paastaaes, Oldsager kunde bevise et Folks Vandringer, et nyt Folks Indtrængen i et andet Folks Land, hvorfor anføres da ikke Exempler paa Fund fra rent forhistoriske Tider, som paa afgjørende Maade vidne om store Forstyrrelser og Nydannelser, saa at Ingen tvivler om en Indtrængen af et nyt Folk og en

¹⁾ Jfr. Engelhardt i Aarb. f. nord. Oldk. 1873, 319 f. Montelius i Sveriges Historia I. 176. I. Undset, Jernalderens Begyndelse i Nord-Europa, 405. Henry Petersen i Aarb. 1890, 230 f. Neergaard i Aarb. 1892, 311 f.

ny Kulturbærer? Hvorfor henvises der i saa Henseende blot til historiske Tidsrum? — det ældste af disse falder endog 3—4 Aarhundreder efter Christi Fødsel.

De af Professor Montelius anførte Paralleler angaa dernæst Tilfælde, da et Folk trængte ind paa en Grund, som tilhørte et Folk af en helt anden Folkeklasse, Germaner paa keltisk eller paa romansk Grund. Eller vi se et hedensk Folk erobre christne Mænds Lande (Germaner i Gallien, Sachser og Vikinger paa de brittiske Øer), eller det er en Nation af Krigere, som trænger ind paa et væsentligt agerdyrkende og fredeligt Folks Grund. Dette er saa store Modsætninger, at det er let forstaaeligt, at en Indvandring kan paavises af Fundene¹⁾. Næsten som stærkest af alle de nævnte Modsætninger vil jeg nævne dette, at det er paa romersk Grund, at „Barbarer“ trænge ind; saaledes er jo Forholdene i alle disse Tilfælde. Den klassiske romerske Kultur, dens høit udvik-

¹⁾ Paa Grund af de mange forhaanden værende Bestemmelsesmidler er det derfor intet Under, at vi kunne spore Anglers og Sachser Indtrængen i England, deres Begravelser ved Siden af de ældre romerske og christne; men de mange og store Fund — jeg henviser saaledes til Fundbeskrivelserne i *Archæologia* — have ikke givet noget Bidrag til Kundskab om de nærmere Forhold ved Erobringen, dens særegne Begivenheder og dens Forhistorie, i hvilke Punkter de historiske Kilder som bekjendt ere yderst tause. Jfr. iøvrigt herom Th. Wright, *The Celt, the Roman and the Saxon*, third edition, 460, 470, 478, 510. — Følgende Udtalelse af L. Lindenschmit (*Handbuch der deutschen Alterthumskunde* I. 1880—89, 79) vil ogsaa kunne belyse, hvor lidt Arkæologien i det Hele har kunnet yde Historien Bistand selv for saa sene Tidsrum: „især i det sydlige Frankrig, Spanien og Italien er man ikke naaet til at opdage saadanne Kirkegaarde, i hvilke Goter, Vandaler og Langobarder have jordet deres Døde. Vandalernes Grave („Grabalterthümer“) ere endnu ganske ubekjendte, og først for nylig har man henvendt nogen Opmærksomhed paa Langobardernes.“

lede industrielle Teknik, dens sikre af en mægtig Haand ledede Administration, der paatrykte alle erobrede Lande sit Præg, er en saa ejendommelig og saa skarpt udpræget Faktor, at den senere „Barbars“ Indtrængen paa romersk Bund let vil kunne mærkes.

Alt dette maa vel betænkes, men naturligvis aller- mest, at vi i alle de nævnte Tilfælde have i skriftlige Kilder — foruden i Stednavne og overleverede Sprog — Bestemmelsesmidler af den største Betydning. Oldsager alene ere derimod et Bevismateriale, der saa godt som slet ikke giver Oplysning om de her berørte Spørgsmaal, med mindre der, som t. Ex. hos nogle af Folkeslagene i det fjerne Østen, findes Billedfremstillinger, hvori Folkets hele Kulturliv eller endog dets Historie afspeiler sig. Hvad kjende vi vel om bestemte Folk i Europas Bronzealder eller Stenalder? Vi vide, at et Land eller at flere Landskaber af et Land have Oldsager af visse Former eller Grave af en bestemt Art; men det Folk, hvortil de ere knyttede, kjende vi ikke¹⁾. Ja, hvad mere er, de

¹⁾ I England har man paavist to Slags Grave, aflange Høie, hvori Mennesker med dolikokefal Hovedform ere begravede, og runde Høie, som indeslutte Kranier af dels brakykefal, dels dolikokefal Form. Heraf kan man skjønnsvis drage forskjellige Slutninger; men hvor usikre disse ere, i hvor ringe Grad der herved er givet nogen Hjælp til Oplysning om Befolkningsforhold og Indvandring, hvor vage Tidsbestemmelserne ere, og hvor lidt man er i Stand til at knytte disse arkaeologiske og ethnologiske Paavisninger til Beretningerne om historiske Forhold — alt dette vil man kunne læse i W. Greenwells store Bog, med Tillæg af G. Rolleston, *British Barrows* 122 f., 125 f., 130, 630, 633, 636. Om hvorledes for Frankrigs Vedkommende de anthropologiske Fakta krydse og ikke gaa parallelt med de arkaeologiske Paavisninger, se É. Cartailhac, *La France préhistorique*, saaledes S. 330: „der findes ikke den mindste Overensstemmelse mellem Angivelserne fra Arkæologien og fra Anthropologien.“

arkæologiske Undersøgelser godtgjøre kun, hvorledes større Dele af Europa ere karakteriserede ved en nogenlunde ensartet Kultur. Enhver vil kunne forvise sig herom ved at efterse velkjendte Haandbøger. Hans Hildebrand omtaler saaledes i „De förhistoriska folken i Europa“ (1880) for Stenalderens Vedkommende den arktiske Provins, den mitttydske Provins, den fransk-italienske Provins, den spanske Provins o. s. v.; han har lignende Inddelinger indenfor Bronzealderen, men om det enkelte Folk eller den enkelte Stamme er der ikke Tale. Hoernes deler i „Die Urgeschichte des Menschen“ (1892) paa samme Maade Europa under Bronzealderen i store Provinser¹⁾, og alle Arkæologer ere enige om at danne et eget Bronzealdersomraade af de skandinaviske Lande og det nordvestlige Tydskland. Først med de historiske Kilder bliver der Tale om enkelte Folkeslag, om Begivenheder i Folkenes Liv og om Folkevandringer. Men Ingen vil dog vel tro, at Krige, Erobringer, Folkeslags Betvingelse, nye Kolonisationer og Nationers Flytning alene skulde høre hjemme i de historiske Tidsrum.

Jeg kan her beraabe mig paa en af Museumsdirektør Sophus Müllers skjønneste Undersøgelser, en Afhandling, hvis Resultater have vundet almindelig Tilslutning²⁾. Paa Begravelsespladser med Rækkegrave i

¹⁾ Eet Forhold har havt en afgjørende Indflydelse paa, at vi ikke kunne individualisere Bronzealdersfolkene, nemlig deres fuldstændige Mangel paa Billedfremstillinger. Saafremt de i Stedet for eller ved Siden af den overalt anvendte „geometriske“ Ornamentik havde benyttet en Ornamentik, hvori Menneskefiguren spillede en Rolle, vilde vi sikkert allerede være hjulpede et Stykke paa Vei.

²⁾ Ueber slawische Schläfenringe i Schlesiens Vorzeit in Bild und Schrift, 35. Bericht 189—197.

det østlige Tydskland og Østerrig har man fundet større Ringe af en bestemt tilbagevendende Type, dannet af en simpel Bronzetraad, der ved den ene Ende har stump Afslutning, medens den ved den modsatte Ende former sig i en S-formet Bøining. Ogsaa andre Gjenstande, saaledes Kar af bestemte Former, vare karakteristiske for disse Begravelser. Ved Undersøgelser af Kranierne var man kommen til det Resultat, at det maatte være en germansk Befolknings Grave, men herimod gjorde Dr. Müller Indsigelse, idet de faa Kranier, der maaske desuden i disse Egne stammede fra en blandet Befolkning, ikke kunde være afgjørende. Han godtgjorde, at disse Fund, der hidrøre fra de nærmeste Aarhundreder efter Folkevandringen, maatte stamme fra et slavisk Folk, og at hin Ring netop var en eiendommelig Prydelse, som Slaverne benyttede, saa at sige et nationalt Kjendtegn.

Herved var der for første Gang fundet en Traad, som kunde blive af stor Vigtighed ved Bestemmelsen af andre Fund. Men hvorledes var Dr. Müller naaet til sit Resultat? Ved en Paavisning af det Omraade, hvorpaa de fandtes. Disse Tindingringe forekomme paa nordtydsk Omraade fra Pommern indtil Hannover, i det østlige Midttydskland, i Böhmen, Mähren, Østerrig, Ungarn, Polen og Rusland. I det vestlige Tydskland, Frankrig og England ere Rækkegravene af en hel anden Art, ligesaa i Italien og de nordiske Lande. Disse Grave og disse Ringe findes saaledes i alle de Egne, hvorom vi ifølge de historiske Efterretninger, hvad yderligere bekræftes ved Stednavne eller ved endnu levende Sprog, have sikker Kundskab om, at slaviske Folk have levet, hvorimod de savnes i alle de Lande, hvorhen de slaviske

Folk — efter de bevarede historiske Kilder — ikke trængte hen. Men saaledes er denne arkæologiske Kjendsgjerning vedrørende en bestemt Folkindividualitet kun vundet ved Hjælp af de historiske Kilder.

Saaledes gaar det overalt. Først hvor Historien har givet Navnet paa Folket, dets Bopæle og maaske dets Skjæbne, kunne vi tale nærmere om et enkelt Folks Oldsager. I Italien kan man med nogen Rimelighed tale om venetiske Grave, fordi man veed af klassiske Forfattere, hvor Veneterne boede¹⁾. I Frankrig kunne Arkæologerne nogenledes let bestemme Grave som tilhørende det galliske Tidsrum; men ikke desmindre var man høist lykkelig over ved Udgravningen af Alesia at træffe paa klare Minder om den af Cæsar beleirede og indtagne By og derved at faa fat paa Vaaben, Mønter og Smykker, der lode sig sikkert datere som tilhørende den galliske Uafhængigheds sidste Tidsrum²⁾. Og paa hvert et Omraade mærker man, at saa saare Arkæologerne lades uden den kronologiske eller ethnografiske Hjælp fra Historiens eller Sprogenes Side, blive de raadville. Til hvilket Folk skal man saaledes henføre det umaadelig store Fund fra den befæstede Plads Hradišt i Böhmen? „I den ethnologiske Bestemmelse af dette Fund have vi Valget mellem de keltiske Bojer og de germanske Markomanner, eftersom vi sætte Fundet noget tidligere eller senere i Tiden“³⁾.

Hvis virkelig Oldsagerne kunde give os Oplysning om Folkeindividualiteter, om de enkelte Stammer, hvor kan det da være, at Oldfundene hidtil Intet have givet os

¹⁾ M. Hoernes, Die Urgeschichte des Menschen (1892), 572.

²⁾ Hoernes, l. c., 640.

³⁾ Hoernes, l. c., 644.

til Oplysning for Ex. om Kimbrernes og Teutonernes Tog til Italien? I Tacitus' *Germania* træffe vi de nøiagtigste Oplysninger om alle Germanernes vidtforbredte Folkestammer, men i hvilken Grad har man kunnet knytte bestemte Fund eller Oldsager til de enkelte Stammer? De Folk, som boede i Frankrig førend Kelterne, døbes af de fleste Forskere som Iberer, andre kalde dem Ligurer og formene, at de have afløst de oprindelige Iberer (Modparten henfører Ligurerne alene til Kystegnene). Oldsagerne give ikke den fjerneste Veiledning¹⁾. For de nærmeste Aarhundreder før Christi Fødsel lyde fra Arkæologiens Side Angivelserne stadig paa, at i disse Egne eller paa hine Omraader er en *Hallstatt-Kultur* eller en *la Tène-Kultur* raadende. De med Fundene fra Hallstatt i Østerrig eller la Tène i Schweiz beslægtede Oldsager kunne Arkæologerne lettelig gjenkjende og saaledes forfølge den ene og den anden Industris Omraader; men disse store Regioner omfatte mange forskellige Folkeslag og Lande, til enkelte Folkestammer findes ingen Tilknytning. Nogle af de germanske Folk have endvidere Navn efter deres eiendommelige Beklædning eller Vaaben, men Oldsagerne have ikke kunnet belyse dette nærmere. Saaledes siges Sachserne at have Navn efter deres korte Sværd; hvorledes hin *sahs* har set ud, er man knap naaet til Enighed om, og man er ikke herved bleven veiledet til nogen nærmere Bestemmelse af Sachsernes ældre Bopæle.

Saaledes kan der Intet sluttes fra de nordiske Arkæologers negative Vidnesbyrd om, at de ikke have kunnet finde Spor af nogen Indvandring, thi dette For-

¹⁾ Bertrand, *La Gaule avant les Gaulois*, 2e éd., 234, 245.

hold unddrager sig deres Øie. Kulturen og Industrien er i forhistoriske Tider altfor ensartet hos mange Folkestammer, især hos nærbeslægtede, og derfor faa vi ad de arkæologiske Veie Intet at vide om Stammernes Fremrykning eller Sammenstød. — For saavidt der peges hen paa de bornholmske Graves og Oldsagers Vidnesbyrd, kommer hertil endnu, at hin Ø ligger saa langt fra de nordiske Kyster, frembyder saa mange arkæologiske Særegenheder og endog i den historiske Tid saa ofte har sin egen Skjæbne, at dens Forhold ikke kan være bestemmende for det øvrige Land. Heri har jeg da ogsaa Medhold hos adskillige Arkæologer, som have peget paa Bornholms særegne og afvigende Tilstande¹⁾.

Det Resultat, hvortil jeg naar, er derfor dette. Til Veiledning om de enkelte Folkeindividualiteter har Arkæologien hidtil kun givet et meget ringe Bidrag, naar ikke Oplysninger fra historiske Kilder ere traadte til. Ligeledes vil det arkæologiske Stof som Regel mangle Evne til at fortælle om egentlige Begivenheder; det er de blivende rolige Tilstande, hvorom vi faa at høre. Som Følge heraf falder det Arkæologen saare vanskeligt at bestemme nye Indvandring og allervanskeligst, hvor denne Indvandring er foregaaet med en lang Forberedelse. De store, langsomme Forskydninger af Folkene ville ganske undgaa Arkæologens Øie. Den bestandige, gennem Aarhundreder af Middelalderen og den nyere Tid varende Fremtrængen af Tydske ind over Egne, der hidtil vare i slaviske Folks Besiddelse, vilde man saaledes ikke kunne blive vaer alene gennem Oldsager. Eller jeg kan

¹⁾ I. Undset, Jernalderens Begyndelse i Nord-Europa, 440 f. G. Neergaard i Aarbøger f. nord. Oldk. 1892, 239 f.

tage et mere nærliggende Exempel. Hvis den Indtrængen af Tydske til Sydslesvig, som har fundet Sted i Løbet af det sidste Aartusinde, var sket paa lignende Maade et eller to Aartusinder før, vilde Arkæologien absolut ikke kunne læse den ud af Gravene.

Iøvrigt tvivler jeg ikke om, at Arkæologien, der endnu er en ny Videnskab, i Tidernes Løb vil kunne erhverve sig endnu fineremærkende Bestemmelsesmidler og saaledes ogsaa kunne naa adskilligt videre henimod at kunne bestemme historiske Begivenheder og Folkeflytninger, ikke blot kulturhistoriske Forhold.

Efter den Skjæbne, som alle Europas Lande ere undergaaede, er det aldeles usandsynligt, at Norden skulde have været en stille Plet, som ikke skulde have kjendt Folkeomskiftelser. De i Tusindtal foreliggende Fund af nedgravne Gjenstande, der ere skjulte for at gjemmes til bedre Tider, ikke for at følge med en Afdød, vidne dog vel om, at de Tidens Samfund ikke netop glædede sig ved Ro. Jernalderens senere Del (Folkevandringstiden, Mellemjernalderen) er hidtil i saa ringe Grad belyst ved Gravfund, at her er Plads for alle Muligheder. Igjennem hele Jernalderen spille de lokale Eendommeligheder saa stor en Rolle, at man langt snarere øiner Forskjelligheder og ulige Paavirkning end Ensartethed og Stillestaaen. De mange Fund, der vise, at man samtidig havde forskellige Gravformer endog indenfor samme Gravplads, og som man har søgt at forklare som Grave for forskellige Stænder, kunde vel ogsaa snarest tale for Antagelsen af betvungne Stammer. Der nævnes hos de gamle Geografer mange Navne paa Folk i Danmark, Sverige og Norge, som vi nu ikke vide Besked om. Endvidere gaa de historiske Traditioner ud paa, at der

her fra Danmark og den skandinaviske Halvø idelig er sket store Udflytninger. Fra den jydsk Halvø siges Kimbrer at være udvandrede, Goterne ikke mindre end Langobarderne mene, at de stamme herfra — Jordanes kalder jo Scandia for „Folkenes Moderskjød“ — en stor Del Heruler vandre fra Illyrien op til Sverige, som til et Hjemland, og der er vel ikke Tvivl om, at der til disse store Udvandringer har svaret Indvandring til samme Tid eller til andre Tider. Hvor meget sandt historisk Indhold der ligger i disse Efterretninger, vil det naturligvis ikke her være Pladsen at afgjøre, det vilde kræve lange Undersøgelser om hvert enkelt Spørgsmaal. Jeg har kun villet hævde, at saadanne Studier ikke bør føle sig bundne af den fra arkæologisk Side fremførte Sætning.

Paa Spørgsmaalet om, hvorlænge Danske have boet i Danmark, maa vi derfor svare, at Ptolemæus' Omtale af *Δανζίωνες*, Prokops af *Δανῶν τὰ ἔθνη* viser os, at Folk med Navnet Daner boede her i det andet og i det sjette Aarhundrede efter Christus¹⁾. At der i Danmark i de nærmeste Aarhundreder efter Christi Fødsel taltes et germansk Sprog, som var forskjelligt fra Tydsk og fra Gotisk og i sin Bygning ældre end det Gotiske, fremgaar ubestrideligt af Runcindskrifter paa Gjenstande, der ere fundne i Moser og andensteds. Saaledes kunne vi trygt antage, at der har boet Danske i Danmark fra Christi Tid; der kan imidlertid godt være tilkommet nye Elementer ved senere Indvandring af nærbeslegtede Stammer — foruden af danske Stammer, der vare bosatte

¹⁾ Gutoner, som Pytheas skal have nævnt, vover jeg derimod ikke at paaberaabe mig, da det er tvivlsomt, om han virkelig har nævnt et saadant Folk, og Gutoner mulig skal læses Teutoner; Landet, hvor disse Folk have boet, synes at være Nordtydskland.

udenfor Danmark — uden at dog Grundstammen ændredes. Men om den Tid, der gaar forud, tør vi Intet udsige, thi saa saare de historiske Kilder høre op, fattes os ethvert Bevismiddel. Og selv om vi engang fik at vide, at der til Ex. et halvt eller et helt Aartusinde før Christi Tid boede et Folk med Navn „Daner“ i Danmark, vilde derved Intet være bevist om, at dette Folk hørte til den germanske Folkeklasse eller endog til den indoeuropæiske Folkeæt. Der boede Ester i Estland i de første Aarhundreder efter Chr., men de hørte til den littauisk-lettiske Folkeklasse og den indoeuropæiske Æt, hvorimod de nulevende Ester tilhøre den finske Klasse og mongolske Æt, og der boede Bulgarer i Donaulandene i det 7de Aarh. efter Chr., men de vare af mongolsk Æt, medens Nutidens Bulgarer ere Slaver.

Naar endelig Læren om, at ingen Folkeforandring har fundet Sted, benyttes til en Sætning som den: „de nordiske Sprog have en Alder af mer end 4000 Aar“, og man altsaa gaar halvtredietusind Aar længere tilbage i Tiden end vore ældste Sprogmindesmærker, da forekommer dette mig ganske vilkaarligt. End ikke de græske Sprog, hvor Kilderne dog strække sig et Aartusind længere tilbage i Tiden end i Norden, vil man med Grund kunne tillægge en saadan Alder. Hvem veed i det Hele taget, hvorledes Sprogene vare udkløftede i saa fjerne Tider?

Jeg skal til Slutning henviser til, med hvor langt større Forsigtighed en anden arkæologisk Forfatter er gaaet til Værks. Cartailhac skriver i sin Bog om den spanske Halvøes forhistoriske Tider¹⁾: „Jeg har overalt

¹⁾ É. Cartailhac, *Les âges préhistoriques de l'Espagne et du Portugal* (1886), 325, 332 f.

i dette Arbejde standhaftigen undgaaet at bruge Navne paa Folkeslag, selv de Folk, som Historien sætter tilbage til de fjerneste Tidsrum.* At knytte Navne som Atlanter, Iberer, Kelter, Keltiberer, Basker til bestemte Fund er ganske ugjorligt, ja ingen af Oldtidens enkelte Efterretninger om disse Folk (saaledes om deres Begravelser) finder nærmere Stadfæstelse ved de arkæologiske Undersøgelser. Ligurerne siges at have boet paa den spanske Halvøs sydlige og vestlige Del. „Jeg kan i hele det forhistoriske Materiale, som jeg foran har beskrevet, ikke pege paa Noget, jeg kan tildele dem. De Landskaber, som de havde inde, have Intet særlig at fremvise snarere end de andre.“ „Keltibererne vare udbredte i Nordvest, Vest, Midten og Syden. Det er ikke Omraader, som fra en forhistorisk Betragtning set ere mere kjendelige end de andre.“

„Kort sagt, de forhistoriske Tiders Mennesker have intet Navn; og vi mangle fuldstændigt Oplysninger, som ville berettigge os til at henføre og tildele de talrige og interessante Levninger fra forhistoriske Tider til den ene eller den anden Befolkning. Derfor, endnu engang, lad os bie, og lad kommende Undersøgelser bringe en dybere Indsigt.“